

Romantikken: splittelse og harmoni

Starten af 1800-tallet

Jørgen Roed: "Haven med den gamle døbefont", 1850.

Opgave: Hvad er romantik?

Hvad er romantik? Skriv på to minutter de ord, du umiddelbart forbinder med "romantik". Vælg herefter én af følgende opgaver:

1. Beskriv en forelskelse. Du møder den person, du er forelsket i – hvad tænker du, hvad føler du?
2. Beskriv en tilstand, hvor du er holdt op med at være forelsket. Du møder den person, du var forelsket i – hvad tænker du, hvad føler du?

Brug litteraturhistorien

© 2014 Mimi Sørensen og Mads Rangvid og
Dansk Lærereforeningens Forlag og Systime

Kopiering og anden gengivelse af dette værk eller dele
deraf er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om
ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med
Copydan. Al anden udnyttelse forudsætter en skriftlig
aftale med forlaget.

Redaktion: Liselotte Henriksen

Sat med: Candara/GillSans

Grafisk tilrettelæggelse og produktion: Systime a/s

Omslag: Anna Marie Thomasen

Trykt hos: Specialtrykkeriet Viborg

Printed in Denmark 2014

1. udgave 1. oplag

ISBN 978-87-616-6594-2

For nogle bidrags vedkommende har det været umuligt at finde frem til
rettighedshaver. Såfremt vi på denne måde har krænket ophavsretten, er
det sket utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil selvfølgelig
blive honoreret, som havde vi indhentet tilladelse i forvejen

**DANSK
LÆRER**
foreningens forlag
Rathsacksvej 7
1862 Frederiksberg C
dansklf.dk

systime

Skt. Pauls Gade 25
DK-8000 Aarhus C
Tlf.: 70 12 11 00
systime.dk

En kaotisk tidsalder

I tiden omkring år 1800 var der opbrud i Europa. Den industrielle revolution, som tog sin begyndelse i England midt i 1700-tallet, havde spredt sig til flere andre lande. Det betød voldsomme ændringer i menneskers måde at leve og arbejde på. Udviklingen i det politiske liv rundt om i Europa var kun med til at forøge oplevelsen af usikkerhed og kaos. Den franske revolution i 1789, der var et resultat af Oplysningstidens drømme om frihed og lighed, endte i blodbad. Diktatoren Napoleon tog magten og kronede sig selv som kejser. Magthaverne rundt om i Europa reagerede med frygt, så de små skridt mod forbedringer af flertallets vilkår blev stoppet, og mange steder, herunder Danmark, blev ytringsfriheden begrænset ved igen at stramme censuren.

Tiden efter den franske revolution bragte altså uro i det politiske og sociale liv, og mange af de europæiske lande kom i krig med hinanden i de følgende år. Dette førte til, at kongerne i de forskellige lande forsøgte at skabe en bevidsthed om grænser og en national kultur, sådan at befolkningerne ville opleve en fællesskabsfølelse for landet. På den måde opstod ideen om det nationale. Man fik altså en forestilling om, at de nationale kulturer, staten, kirken og folket skulle dyrkes og beskyttes mod det fremmede.

Danmark forsøgte at forholde sig neutralt i forhold til de krige, der blev udkæmpet omkring år 1800, men kunne til sidst ikke undgå at blive draget ind i Napoleons krige på fransk side mod England. I denne krig led Danmark store nederlag. I 1801 tabte Danmark det berømte søslag, som kaldes "Slaget på Reden". Senere i 1807 kom englænderne tilbage og sønderbombede København og stjal den danske flåde. Krigen mod England medførte stor ustabilitet i landet med høj inflation, så prisen på varer steg og steg. I 1813 var landet økonomisk set så udmarvet af krigen, at kongen, Frederik d. 6., måtte erklære den danske stat bankerot. Der var simpelthen ikke flere penge i kassen. Der var ikke andet at gøre for Danmark end at give op, og i 1814 underskrev kongen en fredstraktat, som indebar, at Danmark mistede Norge til Sverige.

l,
e
g
it
r
f-
t-
f-
s,

l,
r.
t-
e
s.
l-

l-
i
e
s-
n
r-
n
s-
n

C. W. Eckersberg: "Bombardementet af København", 1807. Englændernes bombardement af København i 1807 bliver tit sammenlignet med et terrorangreb: Det var uventet, store dele af byen brændte ned, og mange mennesker mistede livet.

Romantikken

Romantikens ideer

I daglig tale tænker mange på *romantik* som noget, der handler om levende lys, en middag for to eller en gåtur på stranden ved solnedgang. Den periode i litteraturhistorien, som kaldes Romantikken, er imidlertid ikke kun smuk natur og brændende kærlighed. Den romantiske litteratur blev nemlig skrevet som reaktion på de urolige, samfundsmæssige omvæltninger, som forfatterne levede i. Når forfattere og filosoffer i Europa kiggede sig omkring i starten af 1800-tallet, så de, at alle de idealer, som Oplysningstiden havde drømt om at gøre til virkelighed – frihed, fremskridt og fornuft – var mislykkedes.

Forfatternes reaktion på det, de så, var at kritisere borgerskabet for dets følelsesforladte optagethed af det materielle. Forfatterne reagerede også ved at vende sig væk fra virkeligheden for at drømme om en anden mere harmonisk verden. Fordi fornuften og den daglige virkelighed var problematisk, dyrkede romantikerne det modsatte: fantasien, spontaniteten og det følelsesfulde.

I dette kapitel skal vi læse om to strømninger inden for Romantikken. Man kan karakterisere dem som en splittet og en harmonisk romantik. Den splittede romantik møder vi i dette kapitel hos Schack Staffeldt, og den harmoniske møder vi hos Adam Oehlenschläger i henholdsvis Universalromantikken og Nationalromantikken.

Længsel efter sammensmeltning

Den harmoniske Romantik kaldes *Universalromantikken*. De universalromantiske digtere drømte om en højere, guddommelig virkelighed, der var præget af enhed og harmoni. Det vil sige en følelse af, at alt i universet kunne smelte sammen til et hele. Digterne forestillede sig, at den guddommelige sammensmeltning kunne nås gennem drømme, i nattemøderne, i kunsten eller i særlige øjeblikke, hvor naturen føltes levende. I Universalromantikken var målet for kunstneren at opnå en slags rus, hvor han følte sig som ét med omgivelserne og naturen især.

Man talte om *ånden i naturen*. Den tyske naturfilosof Schelling beskrev ånden på følgende måde: Den guddommelige idé *slumrer i stenen, drømmer i planten, vågner i dyret og bliver sig bevidst i mennesket*. Tanken var, at ånden eller ideen om universets sammenhæng kunne opleves af mennesket, især af kunstneren, fordi han via sin fantasi og inspiration havde adgang til en højere og dybere bevidsthed end almindelige mennesker. Derfor kunne kunstneren kaldes et *geni*. Denne specielle egenskab bliver sommetider stadig nævnt, når fx forfattere bliver interviewet om, hvordan de får ideer, og hvordan deres ar-

bejds
slags
ne fø

For n
natio
fædr
samr
se af
roller
nås,
virke
på. S
og tr
tikke

Ror

Digte
digt
mest
ved
lever
natu
ger s

Ror

bejdsproces er. Ofte siger de faktisk: "Det skrev sig selv", og de beskriver en slags 'flow'-tilstand, hvor tid og rum flyder sammen, og hvor de er i nuet. Denne følelse kaldes i Romantikken *guddommelig*.

For nogle digtere udviklede følelsen af sammensmeltning og harmoni sig i en national retning. Dette kaldes Nationalromantikken, og det er her, vi fx finder fædrelandssangene, som vi skal se et eksempel på i kapitlet. For andre var den sammensmeltede, guddommelige følelse kun kort og blev herefter til en følelse af splittelse og smerte. Derfor tager digterjag'et i Romantikken også ofte rollen på sig som den, der lider. Når den ideale, guddommelige enhed ikke kan nås, skuffes mennesket. Det kan være, hvis fantasien ikke er stærk nok, eller virkeligheden, det materielle, det jordiske eller dyriske trænger sig for meget på. Så er det som om, det guddommelige punkteres, og verden virker mørk og trist. Derfor er melankolien og endda dødslængslen også en del af Romantikken tanker og strømninger.

Romantikken programdigt: "Indvielsen"

Digtet "Indvielsen" af Schack Staffeldt fra 1804 kan siges at være et programdigt for denne litterære periode, dvs. et digt, der udtrykker periodens aller mest centrale tanker. Digtet starter harmonisk: Et jeg sidder på en forhøjning ved vandet. Solen går ned, og jeg'et får følelsen af, at alt omkring ham bliver levende, og at han selv bliver en del af en guddommelig helhed. Han føler, at naturen kysser ham og giver ham inspiration til at forstå, hvordan alting hænger sammen. Digtet fortsætter og slutter med disse to strofer:

Schack von Staffeldt: "Indvielsen"

3
Da rundt en anden natur der blev,
 Vindene talte;
Fra skyer, som blege for månen hendrev ,
 Ånderne kaldte,
Et hjerte slog varmt og kærligt i alt,
I alt mig vinkede min egen gestalt .

4
Dog blev fra nu for tanke og trang
 Jorden et fængsel;
Vel lindrer ved anelse, drøm og sang
 Hjertet sin længsel,
Dog brænder mig kysset, jeg kender ej fred
Førend jeg drager himlene ned !

Ovenstående uddrag er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra:
Schack von Staffeldt: Indvielsen. I: Schack Staffeldt: Samlede digte. Bind 1. Det Danske
Sprog- og Litteraturselskab og C.A. Reitzel, 2001.

I den første strofe ser vi, hvordan jeg'et smelter sammen med naturen i en oplevelse af, at alt er levende og forbundet med hinanden. Naturens "hjerte" slår inde i ham selv. Denne opfattelse af, at alt er ét kaldes for *monisme* (fra *mono*, som betyder en). Mennesket opsluges i naturen eller opsluger naturen i sig – alt bliver én fælles organisme. Dette er karakteristisk for *Universalromantikken*.

Men i strofe to sker faldet, og der opstår en *splittelse*. Det bliver klart for jeg'et, at alt ikke er ét. Verden er ulykkeligt splittet i to: det ophøjede og det jordiske. Denne opfattelse kaldes for *dualisme* (af *duo*, som betyder to). Pludselig ophører følelsen af sammensmeltning, og jorden føles som "et fængsel", der afskærer jeg'et fra oplevelsen af guddommelig enhed. Digtet "Indvielsen" viser altså, at verden grundlæggende er splittet, og jeg'et må skuffes i sin længsel efter enhed. Derfor hører digtet til den splittede romantik.

rundt rundt omkring mig
hendrev drev forbi
gestalt skikkelse, væsen
trang stærkt behov for at opnå noget
jeg drager himlene ned før jeg næste gang kan opnå en følelse af sammensmeltning med himlene

Opsa

Univer,
opleve
af digt
Det er
ske na
enhed

I mods
telse s
verder

Den s

splitte

jordisl

menn

seksu

melan

dualis

Opsamlende: splittelse og harmoni

Universalromantikken er harmonisøgende. Den højere, guddommelige verden opleves, når ånden og naturen smelter sammen. Denne strømning er præget af digterens oplevelse af naturen som besjælet, dvs. som et levende væsen. Det er også her, at vi finder fædrelandssangene, der hylder den smukke, danske natur. I *Nationalromantikken* ses nationen som den ophøjede, harmoniske enhed.

I modsætning hertil står den romantiske strømning, som ser menneskets *splittelse* som et livsvilkår. Her oplever digteren nostalgi og melankoli efter en tabt verden, som kun vender tilbage i glimt.

Den splittede romantik	Den harmoniske romantik
splittelse	enhed og harmoni
jordisk ensomhed	oplevelse af guddommelig sammensmeltning
mennesket skal dø	det evige liv
seksuelle drifter	indlevelse i en guddommelig enhed
melankoli og dødslængsel	monisme
dualisme	

Opgave: Hvilken romantisk strømning?

1. Beskriv maleriet af den tyske maler, Caspar David Friedrich.
2. Forbind maleriet til en af de romantiske strømninger i kapitlet. Husk at bruge ord fra skemaet.

Caspar David Friedrich (1774-1840): "Klosteret i egeskoven", 1810

Opgave: Romantikens dødslængsel i musikvideoer

Klassen deles i to dele.

Den ene halvdel arbejder i par med musikvideoen til "Where the Wild Roses Grow" af Nick Cave og Kylie Minogue fra 1995 (find den på nettet).

1. Brug ord fra skemaet til at beskrive videoen.
2. Mod sangens slutning lyder det: "All beauty must die". Prøv at forklare denne sætning med udgangspunkt i afsnittet "Længsel efter sammensmeltning".

Den anden halvdel af klassen arbejder med musikvideoen til "For altid" af Medina fra 2011 (find den på nettet).

1. Brug ord fra skemaet til at beskrive videoen.
2. Find symbolik i videoen, som kan underbygge både den splittede og den harmoniske romantik. Hvilken side "vinder" efter jeres mening?

Gå nu sammen i nye par, og fortæl jeres pointer til den nye partner.

Universalromantikken

Den danske romantiks store digter er Adam Oehlenschläger. Han blev født i 1779 og udgav sine første digte som 23-årig i 1803. Digtsamlingen, som hedder "Digte", blev revet væk! Oehlenschläger fik ros af anmelderne for sit nyskabende sprog og for at dyrke skønheden med smukke rim. I den danske litteratur markerede digtsamlingen starten på Romantikken som periode, selv om Romantikken på det tidspunkt i flere år havde præget litteraturen i fx Tyskland og England. Oehlenschläger tog selv på dannelsesrejse i Europa og fandt inspiration til sine senere digte og skuespil.

Oehlenschläger ser sig selv som et *geni*, der kan forstå og udtrykke det guddommelige i naturen. Det ses fx i digtet "Morgenvandring" af Adam Oehlenschläger fra 1805, hvor en digter er ude at gå. Her befinder vi os i naturen, stedet hvor digteren kan opleve den guddommelige sammensmeltning. Han kommer forbi en stenhøj, som får ham til at tænke på den glørværdige, nordiske fortid, og han taler med blomsterne, som står midt i en kornmark. Blomsterne beklager sig over, at deres ejermand, den griske bonde, ikke sætter pris på deres skønhed, men kun vil bruge sine marker til nyttige formål.

Læs digtuddraget, og læg mærke til kritikken i dialogen mellem blomsterne og digteren.

I Søndermarken i København står en statue af Adam Oehlenschläger. Statuen står vendt mod Frederiksborg slot, hvor Oehlenschläger voksede op, fordi hans far arbejdede for kongehuset.

Adam Oehlenschläger: "Morgenvandring"

2

Til skoven jeg gennem en mark måtte gå
Da fik jeg se
En vældig stenhob på marken stå
Mellem høje tre
Den stod så ærværdig og så blid
En aflang ring
Her holdtes vist, i gammel tid
Et kongeting .

(...)

5

O, venlige mark! O lund så prud
Græskølnæ væng
Overalt havde Flora pyntet ud
Sin brudeseng
På marken knejste de røde, blå
Kornblomster frem
Måtte standse, jeg måtte stå
Og hilse dem.

6

Velkommen atter igen i år,
På lunen jord!
Hvor lifligt I op i den unge vår
Blandt kornet gror.

Som stjerner I blinker, blå og rødt,
Blandt gule lyn.
O hvor fortryller mig barnligsødt
Jeres sommersyn!

7

Ak, digter! Du har kun lidt forstand
Ak, herregud!
Du skulle se vor ejermænd
Hvor han ser ud
Hver gang han ser os, han kalder os tant
I øjet en torn
Han kalder os helvedes klint , iblandt
Det velsignede korn.

(...)

10

I arme stakler! Den arme bonde!
De arme mænd
Som uden åndelige glæder
Går livet hen
Som ej begriber hvad Gud har gjort
Som kun ved
At munden er den nærmeste port
Til salighed .

1805. Ovenstående uddrag er tilpasset nutidens retstavning. Originaltekst er hentet fra: Adam Oehlenschläger: Fædrelandssang. I: Adam Oehlenschläger: Poetiske Skrifter. Bind 1. Holbergselskabet, 1926.

stenhob bunke sten

kongeting Her henvises til fortiden, hvor mægtige konger i Norden mødtes "på tinge" for at træffe beslutninger, som vores dages Folketing.

lund lille skov

prud stolt, prægtig

græskølnæ væng mark med køligt græs

Flora den romerske blomstergudinde

vår forår

kun lidt forstand Du har som den eneste forståelse.

tant pjat

helvedes klint Bonden mener, at blomsterne ødelægger høsten.

salighed tilstand af lykke og velvære

Spørgsmål: "Morgenvandring"

1. Tænk på Romantikens tanker om naturen og digteren som geni. Hvorfor kan digteren tale med blomsterne?
2. Hvordan kommer den romantiske forestilling om harmonisk enhed til udtryk i digtet?
3. Hvilken kritik udtrykkes over for blomsternes ejermand, bonden? Sammenlign de to ord: "munden" og "åndelige".
4. Læs afsnittet "Romantikens ideer" ovenfor igen og undersøg, hvor mange af Romantikens tanker, der kommer til udtryk i stroferne her.

Skriveøvelse: åbent brev til ministeren

Forestil dig følgende: Der skal bygges en motorvej gennem et naturskønt og fredet område. Motorvejen vil skabe øget indtjening til byerne langs den, fordi varer kan transporteres hurtigere til Tyskland, hvor de sælges. Men bygningen af motorvejen vil ødelægge det naturskønne område og dermed et vigtigt tilholdssted for en truet art frøer og to arter blomster. I medierne er der stor debat, om motorvejen skal bygges.

1. Hvad mener du? Skal motorvejen bygges, eller skal den ikke?
2. Skriv et åbent brev til transport- eller miljøministeren, hvor du argumenterer for dit synspunkt. Brug så meget patos (følelsesudtrykkende sprog) som muligt.
3. Læs brevene op i klassen.
4. Diskuter i klassen, om I overvejende har et romantisk, et nytteorienteret eller et helt tredje natursyn.

Nationalromantisk harmoni

"Der er et yndigt land" er skrevet af Adam Oehlenschläger og er Danmarks nationalsang. Sangen deltog i en konkurrence om en ny nationalsang i 1819. I årene før 1819 havde danskerne oplevet flere kriser: København og den danske flåde var blevet angrebet, det danske rige havde tabt krige og store landområder, og staten var gået fallit. Nationalsangen skulle minde om alt det, Danmark trods alt havde tilbage: en smuk natur, en stolt vikingefortid, skønne kvinder og et blødt sprog. Her ser vi den harmonisøgende romantik, og formålet er at fremhæve et lands styrker og fortrin. Det kaldes *Nationalromantik*. I Nationalromantikken får vi et idealiseret, forskønnende billede af Danmark. Man kan sige, at fokus er på, hvordan det kunne være, frem for hvordan det faktisk var. Typiske temaer i Nationalromantikken er den smukke natur, de rene, ædle følelser mellem elskende, menneskers positive karaktertræk (fx arbejdsomhed, naturlighed og ærlighed), den nordiske mytologi og Danmarks glørværdige fortid som vikingenation. For nationalromantikerne er Oldtiden og Vikingetiden en *guldalder*, dvs. en tid hvor alt var harmonisk og ukompliceret, og den nationalromantiske digter ønsker at skabe et kunstnerisk univers, som også er fredfuldt, sikkert, smukt og harmonisk.

Adam Oehlenschläger: "Der er et yndigt land"

Der er et yndigt land,
det står med brede bøge
nær salten østerstrand;
det bugter sig i bakke, dal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas sal .

Der sad i fordums tid
de harniskklædte kæmper,
udhvilede fra strid;
så drog de frem til fjenders men ,
nu hviler deres bene
bag højens bautasten .

Frejas sal Freja er frugtbarhedsgudinde i den nordiske mytologi
men skade
bautasten en aflang sten, som ofte ses på gravhøje

Det land endnu er skønt,
thi blå sig søen bælder,
og løvet står så grønt;
og ædle kvinder, skønne mør,
og mænd og raske svende
bebor de danske øer.

Vort sprog er stærkt og blødt,
vor tro er ren og lutret
og modet er ej dødt.
Og hver en dansk er lige fri,
hver lyder tro sin konge,
men trældom er forbi.

Ovenstående uddrag er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: Adam Oehlenschläger: Fædrelandssang. I: Adam Oehlenschläger: Poetiske Skrifter. Bind 1. Holbergselskabet, 1926.

Spørgsmål: "Der er et yndigt land"

1. Giv et tema for hver af de fire strofer. Genlæs evt. afsnittet "En katolsk tidsalder" (side 62) i starten af dette kapitel for at repetere de nationalromantiske temaer.
2. Find adjektiverne i "Der er et yndigt land". Vurder, om de er plusord eller minusord. Er der flest positive eller negative? Og hvad viser disse adjektiver om landet Danmark set med digterens øjne?

Perspektiverende: Romantikken

Opgave: Romantik i hiphop og pop

1. Find musikvideoen og teksten til "Du gør mig" af LOC fra 2006. Hvilken type romantik er på spil i hans tekst? Se fx på de to citater fra sangen herunder, og brug dem til at begrunde jeres svar.

lutret rensat, rent
trældom undertrykkelse

“ Jeg har en grimmere side men han er lige gået
Helt seriøst folk snakker men du lytter ikke
Det spil for galleriet jeg ved at du kan se det

Du gør mig hel ja du gør
Ku' aldrig be' dig om mere
Bare se hvor perfekt du er

2. I kan også perspektivere til Nik & Jay's "Vi vandt i dag" fra 2012. Find videoen, og overvej:
- Hvilke *nationalromantiske* symboler bruges i videoen? Find så mange, I kan.
 - Undervejs synger Nik & Jay: "Selv når vi falder, rejser vi os op igen". Forbind dette citat med den danske stats situation i starten af 1800-tallet.

Nik & Jay varmer op i Parken. Billedet er fra 2012.

Tip – Romantiske træk i 80'er-lyrik

Find et digt af Michael Strunge, fx "Det kommende" (side 206) i kapitlet Velfærdskrise om 1970'erne og 80'erne. Hvilke træk fra Romantikken kan I finde i digtet?

Romantik-testen

Hvad ved du om Romantikken?

Forklar med egne ord:

1. Hvad er karakteristisk for forholdene i samfundet i begyndelsen af 1800-tallet?
2. Digterne oplever en længsel efter sammensmeltning. Forklar, hvad det betyder.
3. Forklar med egne ord, hvad Universalromantikken er.
4. Hvorfor viser Staffeldts digt "Indvielsen", at mennesket er splittet? Kig tilbage på digtet, og find citater til at begrunde med.
5. Hvilken kritik udtales i digtet "Morgenvandring" af Oehlenschläger?
6. Hvilke temaer er typiske i Nationalromantikken?
7. Kig tilbage på din indledende skrivning om, hvad romantik er. Hvad har du lært, siden du startede på dette kapitel?
8. Afslut de følgende fire sætninger:
 - a. Staffeldts digt "Indvielsen" er et programdigt, fordi...
 - b. Digterjeg'et i "Indvielsen" føler melankoli, fordi...
 - c. Oehlenschlägers digt "Morgenvandring" viser ...
 - d. "Der er et yndigt land" er typisk for Nationalromantikken, fordi...

Man kan spekulere
Dosseringen ved

Op

En historie f
er forelsket
drager ud i
stor synd m
op. Han er
velsignet i k

Skriv ned, h

Romantismen: skuffede skæbner

Midten af 1800-tallet

Man kan spekulere over, om der er tale om en velkomst eller en afsked på Christen Købkes maleri "Udsigt fra Dosseringen ved Sortedamssøen mod Nørrebro", 1838.

Opgave: en lykkelig slutning?

En historie fra midten af 1800-tallet: Den unge, smukke kvinde Cecil er forelsket i Esben, og Esben er forelsket i hende. Men Cecils far er skeptisk: Er Esbens økonomiske situation sikker nok? Esben drager ud i verden for at tjene penge, men understreger først over for faren, at det vil være en stor synd mod ham og Cecil, hvis hun er giftet bort, når han kommer tilbage. Men så dukker Mads op. Han er velhavende og derfor en passende frier, mener faren, der sørger for, at de to bliver velsignet i kirken. Efter lang tid dukker Esben op. Hvordan vil det mon gå for Cecil?

Skriv ned, hvordan hun oplever sit liv, nu da Esben er vendt hjem.

Krise og censur

I årene fra 1800 og frem til starten af 1830'erne var det, som om Danmark oplevede én lang krise. Først var der alle de ulykker, som fulgte af krigen mod England (se også kapitlet "Romantikken", side 61), og efter krigsafslutningen og statsbankerotten i 1813 blev det ikke meget bedre. Op imod 1830 gennemlevede landbruget en alvorlig krise, som førte til, at mange bønder gik konkurs. I handelslivet gik det ikke meget bedre. På grund af statsbankerotten var handel ind og ud af landet næsten gået i stå, og gennem 1820'erne gik flere store handelsfirmaer fallit. Det er altså helt rigtigt, når Poul Møller i 1823 i digtet "Glæde over Danmark" skriver, at "Danmark er et lille fattigt land." Den økonomiske krise tvang alle til at tænke markedsorienteret: Hvordan kunne man afsætte varer? Hvordan kunne man komme til at tjene penge? Den kapitalistiske tænkning, som vores samfund også bygger på i dag, var for alvor kommet til Danmark.

Den kapitalistiske tænkemåde kom for alvor til Danmark i første halvdel af 1800-tallet. Her blev de fleste områder af livet bedømt ud fra deres evne til at skabe økonomisk vækst. Ifølge Wulffmorgenthalers vittighedstegning "Økonomer ude i virkeligheden" (2013) har denne måde at tænke på bredt sig til flere og flere områder.

Ud over de økonomiske trængsler kom en statslig centralisering af magten, som førte til en begrænsning af borgernes muligheder for at få indflydelse. Magten blev igen centreret omkring den enevældige konge, som genindførte ret strenge begrænsninger af trykkefriheden, dvs. ytringsfriheden.

Først efter 1830 begyndte Danmark at rejse sig, og landet genvandt langsomt økonomisk styrke. Med den fornyede fremgang fulgte igen borgernes ønske om politiske reformer. I de følgende år var der politisk røre rundt om i landet. Det varede indtil slutningen af 1840'erne, hvor kongen endelig gav efter for befolkningens ønske om at få indflydelse. Dermed fik Danmark sin første de-

mokratisk
1800-tallet

Biederr

I midten af 1800-tallet var der en stor interesse for økonomi og juridik. Man ville vide, hvordan man skulle styre landet og de forskellige områder (se side 73). Krisen i 1807 havde ramt mange familier, og man var interesseret i at finde ud af, hvordan man skulle klare sig. Det var en tid, hvor man tænkte på økonomi og politik.

Det var meget vigtigt at have en god økonomi, og man begyndte at tænke på, hvordan man skulle klare sig. Det var en tid, hvor man tænkte på økonomi og politik. Det var en tid, hvor man tænkte på økonomi og politik.

Mange vil også sige, at det var en tid, hvor man tænkte på økonomi og politik. Det var en tid, hvor man tænkte på økonomi og politik.

mokratiske Grundlov i 1849. Men det var krisen og trængslerne i starten af 1800-tallet, der prægede den litterære strømning, der kaldes *Romantismen*.

Biedermeier: enhedskultur og idyl

I midten af 1800-tallet voksede den samfundsklasse, som kaldes *embedsborgerskabet*, sig større. Embedsborgerskabet bestod fx af læger, præster, lærere og jurister. Embedsborgerskabet fik indflydelse på samfundets værdier, fordi det styrede dagligdagen i den kapitalistiske stat og fik den til at fungere. Embedsborgerskabet ville have, at alle skulle leve efter de samme værdier, værdier som skulle samle landet og dets klasser i en enhed. Nøgleordene i den borgerlige enhedskultur er helt i tråd med tankerne fra Nationalromantikken (side 73): kristendommen, fædrelandet, historien, folket, det uskyldige barn og den smukke natur. Der blev lagt særlig vægt på moderen og familien, fordi det var familien, der skulle skabe borgerne og deres værdier. Med denne borgerlige enhedskultur vandt forestillingen om kærlighedsægteskabet frem (i stedet for fornuftsægteskabet). Familien blev set som den trygge havn, der var afgrænset fra den urolige omverden, hvor der hele tiden skulle tænkes på handel og tjenes penge. Navnet for den borgerlige enhedskulturs kulturelle stil er Biedermeier. Biedermeier var oprindeligt navnet på en tøffelheld, der blev gjort grin med, fordi han levede så trygt og kedeligt, men efterhånden blev det navnet på en hel kunstrening.

Det var meget begrænset, hvilke emner man kunne diskutere offentligt pga. censuren, og derfor kom kunsten til at fylde meget. Men selv i kunsten måtte man begrænse sig. Kunsten hyldede derfor den idylliske harmoni og fortrængte helst sociale konflikter. Den talte gerne om kærlighed i velordnede familieforhold, men helst ikke om farlig erotik; den ville ikke kendes ved livets og samfundets skyggesider. Dette livssyn fremstillede en stilfærdig verden uden ekstremer. En verden, hvor man holdt sig på det jævne og fornuftigt passede sit arbejde eller sin rolle som moder i hjemmet. Man værdsatte hjemmet og det daglige, lille liv, tilbagetrukket fra verdens larm og jag. Derfor er vinduet også et kendt motiv i malerkunsten i denne periode. Vinduet markerer grænsen mellem det indre, ordnede og den ydre, måske truende verden udenfor. Det var i hjemmet, at den travle handelsmand kunne trække sig tilbage og finde omsorg og genvinde kræfterne, samtidig med at familien i trygge rammer dannede de kommende generationer, der skulle løfte nationen.

Mange vil opfatte denne idyl som overdreven og falsk. Og det gjorde en del forfattere også. Dem møder vi i *Romantismens* litteratur; i dette kapitel er de repræsenteret af Emil Aarestrup, H.C. Andersen og Steen Steensen Blicher.

nark op-
gen mod
tningen
gennem-
gik kon-
tten var
gik flere
323 i dig-
id." Den
n kunne
7 kapita-
7or kom-

00-tallet.
onomisk
igheden"

nagten,
lydelse.
ndførte

ngsomt
s ønske
landet.
fter for
rste de-

Overvej, hvilke elementer fra Biedermeier-kulturen, der kan findes i Emil Bærentzens maleri "Familiebillede" fra 1828. Genlæs evt. afsnittet ovenfor.

Opgave: moderne kønsroller?

Find og se videoen til Beyoncé's sang "If I were a boy".

1. Hvad handler videoen om?
2. Hvad siger den om mænd og kvinder og om moderne ægteskaber?

3. I
c

Roma

Den gen
digter Ac
kelighed
blevet fa
tagede a
billede, e
forfatter
søges de
smerten
mennes
grund at
Biederr
med me
mantikk
forgår p

Emil

Hold
Med
Hold
Endn

Om li
Som
Om li
Som

1838.
fra: E
1922-2

3. Diskuter, om I synes, forholdet mellem mænd og kvinder er, som videoen hævder, eller om det er en gammeldags opfattelse.

Romantismen

Den generation af forfattere, som voksede op lige efter den store romantiske digter Adam Oehlenschläger (side 70), afviste hans drømme om en højere virkelighed. Romantikkens idealer krakelerede. Opfattelsen var, at verden var blevet fattig og lille, og menneskene var blevet alt for materialistiske og optagede af deres dagligdag. Hvor det romantiske livssyn drømte om et idealbillede, en forestilling om en højere, harmonisk enhed, der så Romantismens forfattere hellere den barske virkelighed i øjnene. I Romantismens litteratur søges der ikke harmoni og sammenhæng, men skønheden findes i det dunkle, smerten og melankolien. Kærligheden kan måske nok lindre smerten ved menneskelivet, men den varer ikke ved, og ofte kan den slet ikke realiseres på grund af menneskenaturens lyster og behov. Det erotiske, som undertryktes i Biedermeierkulturen, er en forstyrrende kraft, der ikke kan bringes i harmoni med menneskenes liv. Man kan sige, at forfatterne i denne periode holdt Romantikkens idealer op for sig og så, at de ikke kunne holde. Intet er evigt, alt forgår på grund af menneskets jordiske behov.

Emil Aarestrup: "Angst"

Hold fastere omkring mig
Med dine runde arme;
Hold fast, imens dit hjerte
Endnu har blod og varme.

Om lidt, så er vi skilt ad,
Som bærrerne på hækken;
Om lidt, er vi forsvundet,
Som boblerne i bækken.

1838. Ovenstående tekst er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: Emil Aarestrup: Angst. I: Emil Aarestrup: Samlede Skrifter. Bind 3. Henrik Koppel, 1922-23.

is Bærentzens

esker?

Spørgsmål: "Angst"

1. Forklar, hvorfor Aarestrups digt hører til Romantismen.
2. Diskuter, på hvilken måde (i hvilke ord) der både er skønhed og smerte i digtet.

I langt højere grad end Romantikken skildrede Romantismen verden realistisk. Romantismens forfattere levede i den tilsyneladende idylliske virkelighed, som man ser den fremstillet i fx malerier, men de så også, hvordan denne virkelighed var falsk. De oplevede, at idyllen i Biedermeier-kulturen ikke kunne fortrænge seksualitetens drift. Tværtimod kunne seksualiteten føre til menneskets splittelse og ulykke, når den stødte sammen med borgerskabets kyske idealer om ophøjet familieliv. Derfor ser man en ironisk distance til borgerskabets idealer og en afstand til borgerskabets enhedskultur. Forfatterne var optaget af "det interessante", dvs. det, som brød med normerne, det, der skilte sig ud fra den borgerlige kulturs forestillinger om harmoni og orden.

Det gotiske

Gotikken er en stil, der indimellem ses i Romantikken, men især i Romantismen. Den fokuserer på splittelsen, de forbudte drifter og "det interessante", dvs. alt det, der bryder med den borgerlige kulturs normer. Gotikken foregår ofte på uhyggelige steder, fx mørke kirkegårde, og der er en fascination af det forbudte i form af overnaturlige fænomener og væsner, fx vampyrer. I dag ses det gotiske især på film.

Opgave: Romantikkens underverden på film

1. Gå på nettet, og find den officielle trailer til "Corpse Bride", en animationsfilm af Tim Burton fra 2005.
2. Hvilke to verdener oplever vi som seere?
3. Brug disse ord til at beskrive det, I har set af filmen: splittelse, seksuelle drifter, melankoli, ødelæggelse af kærlighedsideal, normbrud.

Fil val

Film og tv-kendte, da overnaturlig eller endda kalde skræmmantiske figurer vises.

1. Find light'
2. Brug men.

"Verden e kunsteve

Hans Christiaar til samfundets i dyb fattigdom klemte sig ind i København. A endte som en Måske havde ligt blik for de tingene gjorde

H.C. Andersen overfladen kar de, søde fortæ tyrener er der men menneske den er der nær "Hyrdinden og Eventyret udsp kan man se på

Filmopgave: romantiske strømninger i vampyrfilm

Film og tv-serier som "Twilight" og "Vampire Diaries" foregår både i velkendte, dagligdags miljøer og uhyggelige locations, og de har fokus på overnaturlige hændelser, mysterier, onde kræfter, irrationelle følelser eller endda horror. Typisk for gotisk litteratur eller film er, at de skal fremkalde skræmmende, men også lystfyldt uhygge. Man blander store, romantiske følelser med mysterier, og menneskets (skjulte) seksuelle drifter vises.

1. Find en scene i en vampyrfilm, fx i "Vampire Diaries" eller "Twilight", som I kan beskrive ved hjælp af det gotiske.
2. Brug ord fra boksen "Det gotiske" til at forklare, hvad der sker i filmen.

"Verden er alt for stor!" – H.C. Andersens kunsteventyr

Hans Christian Andersen (1805-1875) kendte både til samfundets sol- og skyggesider. Han voksede op i dyb fattigdom, men fik på baggrund af sit talent klemte sig ind i nogle af de fineste borgerlige hjem i København. Af dem blev han hjulpet frem, så han endte som en anerkendt og velhavende forfatter. Måske havde han pga. sin fattige opvækst et særligt blik for de steder, hvor der var sprækker, og tingene gjorde ondt.

Turister ser på en statue af H.C. Andersen.

H.C. Andersen er kendt for sine kunsteventyr. På overfladen kan det virke, som om de er fantasifulde, søde fortællinger henvendt til børn. Men i eventyrene er der ofte et ekstra lag, som taler om almenmenneskelige problemer, som de voksne kan tænke over. Under overfladen er der nemlig ofte en skygge. Der er noget, der gør ondt. I tingseventyret "Hyrdinden og skorstensfejeren" fra 1845 er det kærligheden, der gør ondt. Eventyret udspiller sig i en stue, der tilhører det velhavende borgerskab. Dette kan man se på inventaret og det fine og dyre legetøj.

Eventyrgenrer

Folkeeventyret hører til en af de ældste fortællende genrer. De findes i flere forskellige varianter i forskellige lande. Man kender ikke deres oprindelse, men mener, at de er blevet fortalt fra mund til mund. I Romantikken begyndte man at indsamle eventyrene systematisk. Det var også i Romantikken, hvor man var optaget af nationen og folkeligheden, at man fandt på, at eventyret stammede fra "folket", heraf navnet *folkeeventyr*.

Folkeeventyrets sprog og person- og miljøbeskrivelser er meget simple. Der findes række typiske eventyrtræk: ubestemt tid og sted (fx "Der var engang..."), overnaturligt univers, flade personer (helten, skurken, overnaturlige væsner), magiske tal og hjem-ude-hjem komposition, ofte med en lykkelig slutning.

Kunsteventyret har en kendt forfatter. Dets person- og miljøbeskrivelser er meget mere detaljerede, end man ser i folkeeventyret, men også i kunsteventyret kan der ske overnaturlige ting. Sproget er tydeligt kunstnerisk bearbejdet. Ofte genbruger kunsteventyrernes forfattere folkeeventyr eller træk derfra, som forfines.

En undergenre til kunsteventyret er *tingseventyret*, som H.C. Andersen er særligt kendt for. I tingseventyret tænker, taler og handler ting. Det karakteristiske her er således *besjælingen*.

Både folkeeventyret og kunsteventyret skrives som regel med en alvidende fortæller.

H.C. Andersen: "Hyrdinden og skorstensfejeren"

Har du nogensinde set et rigtig gammelt træskab, ganske sort af alderdom og skåret ud med snirkler og løvværk? Netop sådan et stod der i en dagligstue, der var arvet fra oldemoder og udskåret med roser og tulipaner fra øverst til nederst. Der var de underligste snirkler, og mellem dem stak små hjorte hovedet frem med mange takker, men midt på skabet stod en hel mand udskåret. Han var rigtignok grinagtig at se på, og grine gjorde han, man kunne ikke kalde det at le, han havde gedebukkeben, små horn i panden og et langt skæg. Børnene i stuen kaldte ham altid

løvværk blade der hænger ned fra et træ; her udsmykning, der ligner blade.

gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten, for det var et svært navn at sige, og der er ikke mange, der får den titel; men at lade ham skære ud, det var også noget. Men nu var han der jo! Altid så han hen til bordet under spejlet, for der stod en yndig lille hyrdinde af porcelæn; skoene var forgyldt, kjolen nydeligt hæftet op med en rød rose, og så havde hun guldhæt og hyrdestav; hun var dejlig. Tæt ved hende stod en lille skorstensfejer, så sort som et kul, men i øvrigt også af porcelæn. Han var lige så ren og pæn som enhver anden. At han var skorstensfejer, det var jo bare noget, han forestillede, porcelænsmageren kunne lige så godt have lavet en prins af ham, for det var det samme. Der stod han med sin stige så nydeligt og med et ansigt så hvidt og rødt som en piges, og det var egentlig en fejl, for lidt sort kunne han godt have været. Han stod ganske nær ved hyrdinden; de var begge to stillet, hvor de stod, og da de nu var stillet, så havde de forlovet sig, de passede jo til hinanden, de var unge folk, de var af samme porcelæn og begge lige skrøbelige.

Tæt ved dem stod der nok en dukke, der var tre gange større. Det var en gammel kineser, som kunne nikke; han var også af porcelæn og sagde, at han var bedstefader til den lille hyrdinde, men det kunne han nok ikke bevise. Han påstod, at han havde magt over hende, og derfor havde han nikket til gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten, der friede til den lille hyrdinde.

"Der får du en mand," sagde den gamle kineser, "en mand, som jeg næsten tror er af mahognitræ, han kan gøre dig til gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergentinde, han har hele skabet fuldt af sølvtoj, foruden hvad han har i de hemmelige gemmer!"

"Jeg vil ikke ind i det mørke skab!" sagde den lille hyrdinde, "jeg har hørt, at han har elleve porcelænskoner derinde!"

"Så kan du være den tolvte!" sagde kineseren, "I nat, så snart det knager i det gamle skab, skal I have bryllup, så sandt som jeg er en kineser!". Og så nikkede han med hovedet og faldt i søvn.

Men den lille hyrdinde græd og så på sin hjertensallerkæreste, porcelæns-skorstensfejer.

"Jeg tror, jeg vil bede dig om," sagde hun, "at du vil gå med mig ud i den vide verden, for her kan vi ikke blive!" (...)

"Har du virkelig mod til at gå med mig ud i den vide verden?" spurgte skorstensfejer. "Har du tænkt over, hvor stor den er, og at vi aldrig mere kan komme her tilbage!"

"Det har jeg!" sagde hun.

Og skorstensfejer så ganske stift på hende, og så sagde han: "Min vej går gennem skorstenen! Har du virkelig mod til at krybe med mig gennem kachelovnen både gennem tromlen og røret? Så kommer vi ud i skorstenen, og der forstår jeg at bruge min krop! Vi stiger så højt, at de ikke kan nå os, og øverst oppe er der et hul ud til den vide verden!"

Og han førte hende hen til kachelovnsdøren.

"Der ser sort ud!" sagde hun, men hun gik dog med ham, både gennem tromlen og gennem røret, hvor der var den bælgmørke nat.

"Nu er vi i skorstenen!" sagde han, "og se! se! ovenover skinner den dejligste stjerne!"

Og det var en virkelig stjerne på himlen, der skinnede lige ned til dem, ligesom om den ville vise dem vejen. Og de kravlede og de krøb, en væmmelig vej var det, så højt, så højt; men han løftede og lettede, han holdt hende og viste de bedste steder, hvor hun skulle sætte sine små porcelænsfødder, og så nåede de lige op til skorstensranden og på den satte de sig, for de var rigtignok trætte, og det kunne de også være.

Himlen med alle sine stjerner var ovenover, og alle byens tage nedeunder; de så så vidt omkring, så langt ud i verden. Den stakkels hyrdinde havde aldrig tænkt sig det således, hun lagde sit lille hoved op til sin skorstensfejer, og så græd hun, så at guldets sprang af hendes livbånd.

"Det er alt for meget!" sagde hun. "Det kan jeg ikke holde ud! Verden er alt for stor! Gid jeg igen var på det lille bord under spejlet! Jeg bliver aldrig glad, før jeg er der igen! Nu har jeg fulgt dig ud til den vide verden, nu må du være sød at følge mig hjem igen, hvis du holder noget af mig!"

Og skorstensfejer talte fornuftigt til hende, talte om den gamle kineser og om gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten,

tromlen del af ovnen
livbånd bælte på en kjole om et kjoleliv

men hun hulkede så forfærdeligt og kyssede sin lille skorstensfejer, så han ikke kunne andet end føje hende, selvom det var noget skidt.

Og så kravlede de igen med stor besværlighed ned af skorstenen, og de krøb gennem tromlen og røret, det var slet ikke rart, og så stod de i den mørke kakkelovn; dér lurede de bag døren for at få at vide, hvordan det stod til i stuen. Der var ganske stille; de kiggede ud – ak, dér lå midt på gulvet den gamle kineser, han var faldet ned af bordet, da han ville efter dem og lå slået i tre stykker; hele ryggen var gået af i én stump, og hovedet lå trillet hen i en krog; gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten stod, hvor han altid havde stået, og tænkte.

"Det er grueligt!" sagde den lille hyrdinde, "gamle bedstefader er slået i stykker, og det er vores skyld! Det kan jeg aldrig overleve!" Og så vred hun sine små bitte hænder.

"Han kan klinkes endnu!" sagde skorstensfejer. "Han kan meget godt klinkes! Vær bare ikke så heftig! Når de limer ham i ryggen og giver ham en god klinke i nakken, så vil han være så god som ny igen og kan sige os mange ubehageligheder!"

"Tror du?" sagde hun. Og så krøb de op igen på bordet, hvor de før havde stået.

"Se så langt kom vi!" sagde skorstensfejer. "Der kunne vi have sparet os af den ulejlighed!"

"Bare vi havde den gamle bedstefader klinket!" sagde hyrdinden. "Kan det være så dyrt?"

Og klinket blev han; familien lod ham lime i ryggen, han fik en god klinke i halsen, han var så god som ny, men nikke kunne han ikke.

"De er nok blevet hovmodig, siden De har været slået i stykker!" sagde gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten, "jeg synes dog ikke, at det er noget at være så forfærdeligt ked af! Skal jeg have hende, eller skal jeg ikke have hende?"

Og skorstensfejer og den lille hyrdinde så så rørende på den gamle kineser, de var så bange for, han skulle nikke, men han kunne ikke, og det var ham ubehageligt at fortælle til en fremmed, at han altid havde en klinke i

nakken, og så blev de porcelænsfolk sammen, og de velsignede bedstefaders klinge og holdt af hinanden, til de gik i stykker.

1845. Ovenstående uddrag er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: H.C. Andersen: Hyrdinden og skorstensfeje. I: Eventyr. Bind 2. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Hans Reitzel, 1964.

Spørgsmål: "Hyrdinden og skorstensfeje"

1. Hvordan er stemningen i stuen? Kig fx på startens beskrivelser (brug af adjektiver), og sammenlign med et senere afsnit, hvor der er mere handling (verber). Hvilken stemning giver det i de to afsnit?
2. Personkarakteristik:
 - a. Karakteriser skorstensfeje, hyrdinden, den gamle kineser og manden i skabet.
 - b. Hvilket forhold har de til hinanden?
3. Da hyrdinden stikker af med skorstensfeje, viser hun stor beslutsomhed, men på kanten af skorstenen mister hun helt modet. Hvordan beskrives verden uden for stuen? Hvorfor mister hun modet? Hvad siger det om hende?
4. Da de er kommet tilbage til stuen, står hyrdinden og skorstensfeje sammen til deres dages ende. Find begrundelser i teksten for, at de ikke lever op til idealerne om den evige, smukke kærlighed.
5. Find og fortolk tekstens metaforer, fx det mørke skab, stjernerne på himlen, klingen. Kan I finde flere? Hvordan kan de fortolkes?
6. Hvilke elementer i "Hyrdinden og skorstensfeje" peger på kunsteventyret som genre?
7. Hvilke elementer i eventyret taler til børn? Og hvilke elementer taler til voksne?
8. Diskuter afslutningsvis, hvordan eventyret forholder sig til Biedermeier-kulturen.

Vælg en af de følgende to skriveopgaver

1. H.C. Andersen fortæller os ikke, hvad skorstensfejerens siger for at overtale hyrdinden, da de sidder på toppen af skorstenen og skal til at rejse ud i verden. Skriv skorstensfejerens forsøg på at overtale hyrdinden. Forestil dig, at du ikke ved, hvordan det vil gå, men at du virkelig tror på, at du kan få hende med dig. Brug *patos* (appel til følelser). Læs højt for hinanden.
2. Skriv en redegørelse for eventyreren. Brug "Hyrdinden og skorstensfejerens" til at vise typiske eventyrtræk.

Filmopgave: "Og de levede lykkeligt?"

I H.C. Andersens tekst er idealerne og den harmoniske, sammensmeltende kærlighed væk.

1. Lav selv en lille film på jeres mobiltelefon, hvor I visualiserer dette. I kan fx forestille jer, at I har været gift i mange år ligesom hyrdinden og skorstensfejerens. Brug aktantmodellen og/eller berettermodellen i jeres forberedelse.
2. Se de små film sammen i klassen. Er I enige om fortolkningen af, hvordan ægteskabet har det efter mange år?

Opgave: at lokkes og skuffes

1. Den lille skorstensfejer må blive slemt skuffet i eventyret om "Hyrdinden og skorstensfejerens", men han finder sig i det og følger sin hjertenskære. Ville vi gøre det samme i dag?
2. Find Chris Isaaks sang "Wicked game". Diskuter, hvad den handler om, og forbind dens tema med "Hyrdinden og skorstensfejerens".

"Ak, hvor forandret" – St. St. Blichers noveller

Præsten og digteren Steen Steensen Blichers (1782-1848) liv var som en lang skuffelse: Hans ægteskab var ulykkeligt, han var tit i penge nød og måtte skrive meget for at tjene penge, han blev ramt af alvorlig sygdom, og han drak for meget. Derfor kan "Ak, hvor forandret", som er titlen på en af hans noveller, også stå som titel på hans liv: Det er hårdt at komme tilbage til et sted og opdage, at tingene med tiden er forandrede til det værre. Blicher fandt fred, når han søgte ud på den jyske hede på lange jagt- og vandreture. Her kiggede han på den dramatiske jyske natur og dens befolkning og fandt inspiration til sine digte og noveller.

På flere måder markerer Blicher et tydeligt brud med Romantikens digtning, og han er som sådan en tydelig repræsentant for *Romantismens* litteratur. Han er især berømt for sine noveller. I disse noveller er han optaget af "det interessante", dvs. folk, der lever på kanten, fx de udstødte eller de, der bliver gale af kærlighed. De personer, han skriver om, lider og skuffes, ikke mindst af kærlighedslivet. Kærligheden støder sammen med det borgerlige samfunds normer, regler og forventninger. I den blicherske novelle beskrives et helt liv i novelleformens korte ramme, og ofte træder fortælleren frem som den, der fortæller om og betragter disse ulykkelige skæbner. Mange af novellerne udspiller sig i den jyske natur, som er smuk, men også barsk. Hans skildringer af de ulykkelige menneskeskæbner har romantiske elementer, især i naturbeskrivelserne, men al tro på menneskelig og guddommelig harmoni er væk. I Blichers litteratur er der ingen idyl, men derimod dramatik og ulykke. Livet er hårdt, og Blicher skriver realistisk om, hvordan mennesker går under i det, og hvordan deres idealer og drømme ødelægges.

Man kan se forandringen fra Romantikken til Romantismen i dette skema:

	Oehlenschlägers Romantik	Blichers Romantisme
Genre	Lyrik og drama	Noveller
Personer	Den unge mø og den raske svend	De udstødte, de gale, de skuffede
Forfatteren	Et ophøjet geni	En betragter, som skal arbejde for føden
Livsoptfattelse	Målet er sammensmeltningen med naturen, en enhed mellem krop og sjæl.	Enheden er ikke mulig. Mennesket er et driftsvæsen, så den harmoniske enhed er ikke mulig.
Litterær stil	Universalromantik	Romantisme og realisme

Skriveøvelse før Blichers novelle

Novellen "Marie. En erindring fra Vesterhavet" fra 1836 indeholder typiske temaer og motiver for Blichers forfatterskab. Fortælleren i novellen tænker tilbage på en dag, han befandt sig på den jyske vestkyst og var vidne til et skibbrud. Beboerne på kysten satte livet på spil for at forsøge at redde folk i land. Det kunne fx se ud som på maleriet af redningsbåden herunder.

1. Forestil dig, at du er Blicher. Du vandrer ved kysten og bliver overrasket af stormvejret. Her ser du en gruppe mænd gøre klar til at sætte en redningsbåd i vandet.
2. Skriv stikord til, hvad du ser. Brug maleriet som inspiration.
3. Forestil dig, at der sker noget tragisk.
4. Læs jeres stikord op for hinanden i par, og forklar, hvad I tror, der vil ske efter skibbruddet.

På Michael Anchers maleri "Redningsbåden køres gennem klitterne" fra 1883 gør de lokale fiskere klar til en redningsaktion, der skal redde liv, men som også kan koste fiskernes eget liv. Maleriet er malet mange år efter Blichers novelle "Marie", men kan illustrere en del af novellens handling.

Fortælleren i novellen "Marie. En erindring fra Vesterhavet" betragter en redningsaktion under et stormvejr. Et barn bliver reddet i land, og en familie på kysten tager barnet til sig. Da fortælleren mange år efter vender tilbage til samme sted, møder han nogle af de samme personer og hører om deres skuffede og ulykkelige skæbne.

St. St. Blicher: "Marie. En erindring fra Vesterhavet"

Den smalle landstrimmel, som den danske halvø skyder op i Nordsøen, er næsten helt overdækket med flyvesand, opkastet af Vesterhavet og videre henført af dets allierede stormen; lige som om det frygtelige element med denne ufrugtbare gave ville spotte jorden over tabet, det tilføjer, ved at undergrave dens grundvold og røve dens frugtbare dele. Men endnu

har fjenden ikke magtet at fordrive landtungen standhaftige beboere.
(...)

I en af disse øde egne besteg fortælleren i sin ungdom en bevokset sandhøj for første gang at beskue det store verdenshav. Solen var på vej ned. Havet var flydende ild; sandbjergene var glødende, vindene slumrede; kun havets dæmpede susen på strandbredden mindede om deres sidste kamp med bølgerne. Et sørgeligt minde om styrken af stormens og havets forenede kræfter, et vrag, stod på den nærmeste revle, og strakte de sorte planker op gennem sandet. (...)

På stranden møder fortælleren "en olding", som giver ham husly i sin families hus. Næste dag overværer de sammen et dramatisk skibbrud. En mængde mennesker samles på stranden for at hjælpe, men det lykkes ikke. De må se til, mens et skib går ned lige ud for kysten, mens en mand og en kvinde klynger sig til hinanden på dækket. Inden da er det dog lykkedes folkene på stranden at trække en pakke i land som parret på dækket havde bundet til et redningstov. Pakken indeholder et spædbarn, som fortælleren finder og bringer tilbage til oldingens hus. Oldingens datter, hendes mand og deres barn Jørgen taler om det lille spædbarn.

"Det er bedst, vi straks bringer den til præsten", sagde svigersønnen; "så kan han gøre ved den, hvad han selv vil." Mens de således diskuterede den forældreløses skæbne, havde den unge kone stillet sig ved fødderne af vuggen, og hun betragtede den sovende glut med stive blikke og begge hænder på hofterne. "Mor!", sagde den lille dreng, "Er det min søster?" I det samme slog barnet øjnene op, lod dem løbe omkring på de omkringstående og til sidst hvile på drengen. Han rakte hende hånden – hun greb den – han skreg af glæde. "Herre Gud!", udbrød den unge kone, og tårer tindrede i hendes øjne. "Ligner den ikke vor lille Marie?"

"Hvor?" spurgte jeg og så mig omkring, "Hvor er hun?"

"I Guds Rige" svarede hun sukkende; "det er nu tre måneder siden, hun døde." Derpå skottede hun til sin mand, og sagde: "Skal vi ikke beholde denne her i stedet for?" "Hm!" svarede han langtrukket; "det bestemmer vi ikke." Nu så hun bønligt til svigerforældrene og sagde: "Hvad siger vor far og vor mor? Hun ser så venligt på os, det lille lam!"

"Hm!" svarede oldingen; "Hvor ti æder, kan den ellefte æde med. Tag den så!" Glutten smilte, som om den forstod det, og rakte de små hænder op

mod sin nye moder. Hun slog hurtigt dynen til side, tog barnet på sine arme og kyssede det med moderlig ømhed. Den lille knøs hoppede omkring, klappede i hænderne og råbte: "Gud ha' lov, for vi har fået Marie igen!"

"Ja hvad hedder den? Hvad skal vi kalde den?" sagde den gamle mand.

"Marie, Marie!" jublede den unge kone; "Det siger jo bitte Jørgen." Alle var enige. Men husets moder foldede hænderne i skødet og sagde med en følelse, som jeg ikke havde tiltroet hende: "I Jesu navn! det er et Guds lån fra havet."

Tredive år var gået siden mit første besøg på Jyllands vilde vestkyst, da jeg sidste sommer for anden gang befandt mig her. Meget vand var løbet til havet, som man siger, i denne mellemtid, og mangt et øje lukket på havet, tænkte jeg, da det atter udbredte sig for mine øjne. En menneskealders begivenheder – dens storme – havde svækket erindringen om den nysfortalte med alle dens frygtelige virkninger; ligesom den selv udsletter den vandrendes fodspor i klitternes sand. Men synet af havet, af de kyster, der i årtusinder trodser dets styrke, vakte på ny det slumrende minde. (...)

Solen stod højt på sin bue, luften var mild, og en let østenvind pustede fra landet; strandlærkerne sang. Jeg satte mig vendt mod havet. Det var roligt og bar den skyfrie himmels lyseblå farve – hvor uligt det vilde oprør, i hvilket jeg sidste gang så det! Men er det også det samme hav? spurgte jeg mig selv. Hvorfor ikke?

Jeg kender en langt sørgeligere forvandling: Barnets ansigt er også engang glædens, uskyldighedens klare spejl; dog kommer den tid, da det fordunkles af sorgens skyer og tungsinds tåge, da det oprøres og gennemføres af lidenskabernes vilde orkaner.

Jeg skulle til at forlade mit ensomme hvilested, da et uventet syn holdt mig tilbage. En hvidlokket krumbøjet olding kom langsomt gående frem. I sin højre hånd holdt han en stav, med hvilken han uafbrudt følte sig for; ved den venstre blev han ledet af en lille dreng på en fem eller seks år. "Er vi her nu Terkil?" sagde manden. "Ja oldfa'er!" svarede den lille. Ved dennes hjælp satte den gamle sig ned med ansigtet mod mig og solen, tog staven med begge hænder og stillede den som en stiver under sin skæggede

knøs dreng
nysfortalte det lige fortalte, dvs. erindringen om det skibbrud, som fortælleren var vidne til første gang, han var ved kysten.

hage. Drengen gav sig til at samle småsten og opstable dem i sammenhængende firkanter. Efter nogen tavshed spurgte oldingen: "Er du her? Hvad laver du?" "Bygger huse, oldfa'er!" svarede drengen.

Byg! mit barn! tænkte jeg, vi gamle bygger også i sand. Lidt efter sagde den blinde: "Hvor er din moder?" "Nu kommer hun," svarede den unge. Jeg så derhen, hvor de var kommet fra. En velklædt bondekvinde med et smukt, men blegt ansigt, ilede i let og hurtig gang hen imod de andre; på skulderen bar hun en spade. Så snart hun blev opmærksom på mig, stod hun stille, stak spaden i sandet og satte begge hænder på hofterne. Et sælsomt smil spillede om hendes mund; hun plirede med øjnene og nikkede fortroligt til mig, som om vi var gamle bekendte og begyndte derpå at synge i lystig tone og med en skingrende stemme:

"De unge karle, de er så falsk', ja falsk' af hjertens grund,
De lover os kærlighed med hånd og med mund,
Men det kommer fanden ik' af hjertens grund,
Hejomdik hejomdak kom faldera !"

Ved omkvædet gjorde hun et hop og slog ud med armene. Den blinde sukkede og sagde vranten: "Herre Gud! Den grimme vise synger du altid. Jørgen narrede dig jo slet ikke; det ved du vel." Ved disse ord gik den unge kvindes rædsomme lystighed pludselig over til den dybeste sørgmodighed. Hendes hænder faldt magtesløse ned ad kroppen, det skønne blege ansigt bøjede sig til siden, og et tungt suk hævede barm og skuldre. "Ja det er sandt, oldfa'er!" klynkede hun. "Nu vil jeg da se, om han er her." Herpå greb hun spaden og begyndte ivrig at grave i sandet. Men snart holdt hun op igen, hvilede hænderne på grebet, rystede med hovedet og sagde: "Han er her ikke – nej, nej! Mahanster har nok snakket for ham og lokket ham med sig. Jo! Vi kender dem nok." Her rettede hun sig rask i vejret og sang i sin forrige tone og med samme skælmske mine:

"De unge karle, dem elsker vi højt, ja højt af hjertens grund.
Men hvad kan det hjælpe, vi elsker dem?
Når de rejse bort, de kommer aldrig mere hjem.
Hejomdik hejomdak kom faldera!"

Den lille dreng, som næppe endnu vidste, hvad vanvid var, sang med på omkvædet, idet han med barnlig overgivenhed sparkede sine stenbyg-

Hejomdik hejomdak kom faldera jysk bondevise
Mahanster Maren Hansdatter

ninger omkuld. Men oldingen skjulte ansigtet i hænderne, og under dem dryppede hans tårer i sandet. Jeg sad som fængslet til mit sted. Jeg havde ikke hjerte til at spørge. Alligevel fik jeg snart en oplysning, som jeg bagefter næsten fortrød at have søgt. Den vanvittige slængte spaden igen over skulderen og gik bort syngende.

"Derfor bærer så manges den blegeste kind for sin allerkæreste ven.
Men skam sku' de få! ja skam sku' de få.
Som lokker en anden sin kæreste frå ,
Hejomdik hejomdak kom faldera!"

Da hun var borte, foldede den gamle mand hænderne over de skælvende knæ og vendte ansigtet op mod den himmel, han ikke mere så, men hvorfra selv den blinde henter lys for sin sjæl og håb for sit kummerfulde hjerte. Efter at have fuldendt sin tavse bøn sagde han: "Kom Terkil! Kom og kys din oldfa'er!" Drengen lagde begge sine små hænder på hans og kysede ham. Denne rejste sig ved barnets hjælp, og begge vandrede langsomt bort, ligesom de var kommet.

Jeg vendte mig i dyb bevægelse mod havet. En aldrende kone gik nede ved havbredden med sin vidjekurv på ryggen. Jeg kaldte på hende. Hun kom og hilste mig med et: "Gudsfred og goddag!" Jeg fortalte hende, hvad jeg havde set. Hun satte kurven fra sig og fortalte.

"Den blinde mand, det er den gamle Terkil. Han ved ikke selv, hvor gammel han er, men han er vist hen over de fem snese. Gud se til os alle sammen! Han har engang været en god mand og haft penge. Han boede der – derhenne i kanten af den store mile har hans hus ligget. Men flyvesandet tog først hans mark, og så måtte han flytte længere ind og begynde forfra på bar bund. Ja lille fa'er! – hvor I end er fra – I østerboere ved kun lidt af, hvad vi her må finde os i: Vi trænges både af sandet og af vandet – se hist ude hvor nu skibene gå, der gik min vugge."

"Men den vanvittige pige eller hvad hun er", spurgte jeg videre, "er det hans datter, eller?" (...)

Den gamle kone, Kirsten, fortæller, at den vanvittige pige, som de lige har set, er Marie, som blev reddet i land mange år tidligere. Terkils familie tog hende til sig, og hun fik – selv om det ikke var velset – et barn med deres søn,

frå fra
vidjekurv flettet kurv, der blev brugt til at bære ting i

Jørgen.
Marie og

Jørgen l
og trøst
ge til ha
splid im
ikke for
sten! sa
fremme
boen St
hun frie
det nu,
eller me
ge gang
han ville
går jeg l
at græd
det. Jør
tet, at h
de, for
og tage
ningen v
Da skull
Ja ja! De
Det blev
de fra T
langt on
for os, h
han selv
gen, og
met ud i
synke o
fra forst
Se nu er
graver e
og græc
er sorgf

snøg køn og
kvagler hær

Jørgen. Jørgens forældre ville ikke lade Marie og Jørgen gifte sig. Kirsten tog Marie og barnet til sig for at hjælpe.

Jørgen kom rigtignok så tit han kunne og så til hende og gav hende penge og trøstede hende. Det hjalp ikke. "Jørgen!", sagde hun tit og mange gange til ham, "Jørgen! Du må ikke komme her mere! Hvorfor skal jeg sætte splid imellem dig og dine forældre?" Men Jørgen kom alligevel; han ville ikke forlade hende på nogen måde. Sommetider sagde hun til mig: "Kirsten! sagde hun, Gud give, jeg var druknet med mine forældre! Jeg er en fremmed og en udlænding i denne syndige verden". I det samme døde naboen Stig, og han havde skillinger, og enken var både ung og snøg; og hun friede til Jørgen. Han sagde nej. Havde det ikke været galt før, så blev det nu, forældrene klemte stærkt på ham; men han ville hverken for lidt eller meget. Det fik Marie at høre, og hun sagde til ham ikke en men mange gange: "Jørgen! tag Mahanster! Det er bedst for os alle sammen". Nej, han ville ikke. Så siger hun endelig til ham: "Hvis du ikke tager hende, så går jeg hen, hvor jeg er kommet fra". Hun mente havet. Så begyndte han at græde og løb væk som et galt menneske. Da han var borte, fortrød hun det. Jørgen kom ikke igen, og han blev borte i to dage, og i tre. Nu gik rygtet, at han ville have Mahanster. Marie tav stille, og vi holdt øje med hende, for vi frygtede. Men så kommer han en aften springende over til os og tager Marie om halsen og river barnet op af vuggen og kysser det. Meningen var: at nu havde han endelig fået lov til, at de måtte få hinanden. Da skulle I have set den stakkels Marie! Hun kunne ikke sige et eneste ord. Ja ja! Det var også den sidste glæde, de havde i verden, men den var kort. Det blev midnat, inden han kunne komme af sted. Om morgenen kommer de fra Terkils og spørger efter ham. Ja, væk var han. Vi ledte og vi ledte, langt om længe fandt Marie hans hat – netop lige på den plet her neden for os, hvor I før så hende og de andre. Kort at fortælle: neden under lå han selv, og var kvalt i kviksandet. Det havde nemlig blæst stærkt om dagen, og vandet var skyllet herind. Og der må han nu være gået fejl og kommet ud i den bløde kvagge; og så er der ingen redning: De bliver ved at synke og synke, til de skrider helt ned under lukket låg. Marie gik straks fra forstanden og har aldrig fået den siden, får den vel heller ikke mere. Se nu er den historie ikke længere. Nu ved I, hvad det er hun går her og graver efter, og hvorfor den gamle Terkil, når det er godt vejr, sidder her og græder med de blinde øjne, han har. Ak ja! Gud trøste alle dem, som er sorgfulde!" Med disse ord rejste hun sig, slængte kurven på ryggen og

snøg køn og velskab; især om unge piger
kvagge hængedynd, kviksand

gav mig et: "Gudsfred og farvel!" Hun steg atter ned til havet og sagde på vejen ligesom ved sig selv: "Å nej! vi finder ingen ro i denne verden, inden vi får spade og skovl på kors oven over os."

1836. Ovenstående uddrag er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: St. St. Blicher: Marie. I: St. St. Blicher: Udvalgte Værker. Bind. 2. Gyldendal, 1982.

Spørgsmål: "Marie. En erindring fra Vesterhavet"

1. Find steder i teksten, hvor man kan se det blicherske grundtema, der opsummeres i udsagnet "Ak, hvor forandret".
2. Hvilke træk fra Romantismen kan I pege på i denne tekst? Find fx eksempler på, at menneskets drifter kan føre til skuffelse og vanvid.
3. Hvilke realistiske træk har teksten? I kan fx kommentere på fortællerens tanke: "Barnets ansigt er også engang glædens, uskyldighedens klare spejl; dog kommer den tid, da det fordunkles af sorgens skyer og tungsinds tåge, da det oprøres og gennemfures af lidenskabernes vilde orkaner".
4. Ordet "sand" bruges flere steder i teksten. Hvilken konkret og hvilken symbolsk betydning synes I, sandet har? Husk at dokumentere i teksten.
5. Hvordan skal den gamle kone Kirstens sidste replik forstås?
6. Genlæs novellens første afsnit. Kan denne naturbeskrivelse være et billede på novellen? Begrund svaret.

Visne blomster som symbol på melankoli? Tag (eller find) selv et billede, du synes kan vise Blichers grundtema: "Ak, hvor forandret!".

Perspektiverende: Romantisme

Opgave: "En kærlighedshistorie"

I Ole Christian Madsens film "En kærlighedshistorie" (2001) skal Kira og Mads have deres ægteskab til at fungere igen, efter at Kira har været indlagt på en psykiatrisk afdeling. Hun vil gerne være en god hustru og mor, men hun har svært ved at leve op til det, der forventes af hende.

Find og se traileren til filmen. Diskuter på den baggrund følgende:

1. Hvilke konkrete udfordringer har Kira og Mads?
2. Hvordan ender kærlighedshistorien mon?
3. Hvilke romantiske idealer (fx forestillingen om den store kærlighed) og træk fra Romantismen kan I finde i traileren?

Skriveøvelse

Kig tilbage på din indledende skrivning om Cecil og Esben (side 77) samt dine svar og noter fra dette kapitel. Skriv nu en redegørelse for Romantismens temaer og inddrag en analyse af en af de to tekster i kapitlet. Forestil dig, at du skriver til en ukendt læser, som går på samme klassetrin som dig. Du skal bruge faglige begreber (dem kender din læser også), men du skal formidle til en, der ikke kender så meget til Romantismen.

Romantisme-testen

Hvad ved du om Romantismen?

Forklar med egne ord:

1. Hvordan står det til i Danmark i de første 30 år af 1800-tallet?
2. Hvad er karakteristisk for Biedermeier-kulturen?
3. Hvordan adskiller Romantismen sig fra Romantikken?
4. Hvad betyder det, at Romantismens litteratur har fokus på "det interessante"?

5. Hvad betyder det, hvis litteratur eller film har gotiske træk?
6. Hvem henvender H.C. Andersens eventyr sig til?
7. Hvad er særligt ved St. St. Blichers noveller?
8. Afslut de følgende sætninger:
 - a. "Hyrdinden og skorstensfejerens" handler om...
 - b. "Marie" hører til Romantismen fordi...
 - c. Grundtemaet i Blichers noveller er "Ak, hvor forandret". Dette tema træder frem...